

Mija dwadzieścia lat, odkąd Instytut Pamięci Narodowej, powołany przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, rozpoczął badania naukowe oraz działania edukacyjne zmierzające do odkrywania i popularyzowania historii Polski i jej obywateli w XX w. Przez dwie dekady opublikowano setki książek, wydawnictw źródłowych, czasopism oraz prac zbiorowych, w których naukowcy – nie tylko z Instytutu – zmierzali się z wieloma zagadnieniami obrazującymi jakże trudne, często tragiczne i skomplikowane losy Polaków w minionym stuleciu. Zakres problemowy tych przedsięwzięć jest imponujący: od życia społeczno-politycznego II RP, przedstawieniem czasu wojny i okupacji, prawdziwego oblicza powojennego komunistycznego aparatu represji, jego struktury, kadr, a także ofiar, dziejów oporu społecznego, życia gospodarczego i obrazu codzienności w Polsce Ludowej, po historię Kościoła w Polsce i upadek komunizmu. Olsztyńska Delegatura Instytutu Pamięci Narodowej, oddając kolejny tom *Warmińsko-mazurskich studiów z historii najnowszej*, wpisuje się w wyżej wspomniane działania podejmowane przez Instytut.

Studia to wydawnictwo, którego zadaniem jest z jednej strony ogniskowanie badań poświęconych problematyce społeczno-politycznej i gospodarczej Warmii i Mazur, z drugiej – skupianie naukowców, a także pasjonatów historii z naszego regionu. Jednak nie jest to projekt ograniczony podmiotowo i przedmiotowo tylko do granic tego obszaru. Dlatego znajdują się tu prace, w których autorzy odnoszą się także do kwestii ogólnopolskich, wskazując m.in., że wydarzenia, jakie miały miejsce w krainie nad Łyną, często nie tylko były determinowane tym, co działo się w różnych częściach kraju, ale wręcz je odzwierciedlały lub też wносиły do nich inną jakość i swoisty koloryt, a niekiedy były impulsem dla inicjatyw o szerszym zakresie. Mieszkańcy Warmii i Mazur nie byli jedynie biernymi obserwatorami historycznych zawirowań XX w., ale czynnymi ich uczestnikami, o czym w znacznej mierze traktuje drugi tom *Warmińsko-mazurskich studiów z historii najnowszej*.

Składa się on z artykułów podzielonych na trzy bloki tematyczne: *Życie społeczne i polityczne Warmii i Mazur*, *Komunistyczny aparat represji* oraz *Varia*.

W pierwszej części znalazły się cztery artykuły, w których autorzy poruszyli zagadnienia szeroko rozumianego życia społecznego i politycznego na Warmii i Mazurach. Maria Bieniek i Iwona Józwiak na przykładzie analizy działań edukacyjnych olsztyńskich szkół przeanalizowały formy oraz problemowy zakres przedstawiania tematyki żydowskiej. O ludności tzw. zastanej oraz problemach jej asymilacji w powojennej rzeczywistości na Warmii napisał ks. Bogumił Wykowski. Stosunek wojewódzkich władz PZPR wobec tzw. wydarzeń października 1956 r. scharakteryzował Mariusz Korejwo. Blok tematyczny zamyka artykuł Pawła P. Warota poświęcony przejawom oporu społecznego w województwie olsztyńskim w latach 1975–1980.

W drugiej części zamieszczono pięć tekstów, dotyczących problematyki funkcjonowania komunistycznego aparatu represji, jego struktury, kadr, metod działania oraz ofiar. Michał Ostapiuk problematykę tę ukazał na przykładzie działań aparatu bezpieczeństwa wobec członków i współpracowników Wileńskiego Okręgu Armii Krajowej zamieszkałych na Warmii i Mazurach. Z kolei Robert Syrwid opracował dokumenty przedstawiające stosunek olsztyńskiego UB do lokalnych struktur i działaczy PPS w 1946 r. Krzysztof Kierski zajął się charakterystyką kierowniczej kadry PUBP w Ciechanowie. Karol Sacewicz przedstawił na przykładzie procesu karnego i wydanego w jego wyniku wyroku na Adamie Romanie Kellerze mechanizm działań represyjnych komunistycznego Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego wobec urzędników państwowych II RP. Natomiast Piotr Kardela skoncentrował się na analizie osobowych źródeł informacji komunistycznej Służby Bezpieczeństwa zadaniowanych w olsztyńskim radio w latach 1970–1990.

W ostatniej części znajdują się trzy publikacje opisujące losy i działalność Polaków pod niemiecką oraz sowiecką okupacją, jak również w pierwszych miesiącach po zakończeniu II wojny światowej. Pierwszą z nich jest opracowany przez Sebastiana Nowakowskiego fragment wspomnień workuckiego zesłańca. Natomiast Mirosław Orłowski przedstawił koncepcję sektora bankowego na przykładzie publicystyki konspiracyjnej Obozu Narodowego w latach 1939–1946. Ostatnim, zamykającym tom artykułem, jest tekst Rafała Sierchuły, w którym autor ukazał koszmar niemieckiej okupacji na przykładzie drezdeńskiej egzekucji żołnierzy NSZ w 1944 r.